

Славні лицарі України

Леся Попович

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Перший гетьман Війська запорозького

Петрик минув свій під'їзд, будинок, підійшов до діда Остапа, що під розлогим кленом на майданчику лавку ладнав.

— О! — сказав дід. — Та й хутко наш футболіст явився. М'яч нездалий чи команда невміла?

— Ні. Сергій пішов і я за ним.

— Звичайно, куди голка, туди й нитка. Той дружок твій поспідати тобі не дав, під вікном висвистував-викликав, м'ячем, як у справжнього футболіста, манив. То чому ж не грали? Скоїлося щось?

— Нічого. Хлопці дражнять.

— Дражнять? А то кого? Чому?

— Сергія дражнять. Тільки й чути: «Гей, Сірий! Подай м'яч, Сірий! Бий, Сірий!» Скоро Сірком, як у Миколи пса, кликати будуть.

— Ну, це не біда, — сказав дід, відсуваючи струганок. — Прізвиська здавна відомі. Часто їх лицарям давали, а про самих лицарів легенди, пісні складали. Був серед таких лицарів і Сірко. А ще раніше — Байда. П'яте століття минає, як жив цей герой, а й досі співають:

В Цареградї на риночку

Та п'є Байда мед-горілочку;

Ой п'є Байда та не день, не два,

Не одну нічку, та й не годиночку.

— Оце так! — засміявся Петрик. — Дні і ночі по ринку ходив, бив байдики, горілку пив, а його ще й героєм називають.

— Е, хлопче, тоді Байді було не до меду-горілки. То тільки у пісні так сказано. І байдики ніколи було йому бити. Він у далекому Цареградї серед ворогів лютих, турків, із життям прощався.

— А хто ж такий той Байда?

Дід Остап забив у дошку останнього цвяха, змів долонею з лавки пахучу стружку, глянув на Петрика:

— Сідай і слухай.

Сіли поруч на новій лавці. Слухає Петрик, а дід розказує і розказує, ніби писане читає:

— Було це давним-давно. Того вже не побачиш, хіба уявиш. Ще не забулося монгольське нашествя, а до землі нашої знову було багато охочих — Литва, Польща, Москва. І посунуло на Україну, аж за Дніпро, горде та пишне польське панство. Людей заражали, за худобу мали. Якби могли, повітря б забрали, сонце б заступили. Гірко волю втрачати! І почали шукати незайманих земель найсильніші, найвитриваліші. Це й були перші козаки. Ішли за Канів, Черкаси, На Дике поле. Отам воля! Отам роздолля! Ні хатини, ні стежини.

Дике те поле то дике. А скільки там того птаства, звірини! Скільки риби у лиманах! Нахилийся — руками бери. Але й сюди сягали панські посіпаки: «Віддай, що піймав! Віддай, що вполював!» Та був ще страшніший ворог у козаків — татари.

— Татари? — дивується Петрик. — Це ви, дідусю, щось плутаєте. Ми з мамою минулого літа в Криму були, у Гурзуфі. Там з Мустафою у морі крабів ловили. Ось недавно листа прислав, у гості запрошує. А ви «вороги» кажете.

— Ну, коли то було! Тепер і ми не ті, і татари не ті.

— Дідусю, розказуйте далі.

— Отож з Криму татари і нападали на Україну. Хмарою чорною покривали міста і села. Грабували, палили. Ясир, людей у полон, брали. Гнали степами під сонцем палючим у Крим. А що вже їх, нещасних, гинуло в дорозі! Хто виживав, того продавали на ринках невольничих. Лише у Кафі, тепер місто Феодосія, море сліз пролилося.

— А козаки? Чому ж вони не боролися? — запитав Петрик.

— Боролися. І ті що в степах були, і ті, що у Великому Лузі, за Дніпровськими порогами, жили, запорожці, татар шарпали. Так що ж? Роз'єднані козаки! Не було міцної руки, щоби їх об'єднала. І тут появилвся...

— Байда! — вигукнув Петрик.

— Потерпи. То був ще тільки Дмитро Вишневецький.

— А-а-а! — розчаровано протяг Петрик. — А я думав — Байда. То хто ж той Вишневецький?

— Дмитро Вишневецький був знатного роду з Волині. Недалеко від Тернополя і тепер є містечко Вишнівець. Володіли ним князі Вишневецькі. Від назви міста і прізвище їхнє. Добрі рубачи були дід і батько княжича Дмитра! Татари вже й до Вишнівця підходили. На них і точили свої шаблі князі Вишневецькі. Тож Дмитро гарну науку пройшов. Рано він і до козаків подався. Завзяттям, щирістю здобув у них шану. Дійшло й до польського короля Сигізмунда II Августа: князь Вишневецький — вояка завзятий, хоробрий, умілий і розумом не обділений. Королеві такі якраз і потрібні. І віддає він наказ: бути тобі, князю, старостою у Каневі та Черкасах; іди, господарюй і край від татар борони, коли орда насуне.

Прибув князь у ті міста придніпрянські, господарює. А кругом орди татарські по Україні бешкет, розбій чинять. Чи ж гоже сидіти і ворога до себе чекати? Став князь думати та гадати, як віднайти бусурманів від України. І намислив: самим треба наступати, силу свою показати. Шле думи ці королю. «Ні, ні, — король йому, — не дражни Девлет-Гірея, хана кримського. Роби, як я велів».

Вислухав князь короля, а зробив по-своєму, бо не так життя вчило. Не так його батько та мати навчали, які й самі зазнали того щастя — татарського полону.

Розумів князь: порятують Україну запорожці. Хай тільки вийдуть із пущ Великого Лугу й силою єдиною «одкрито й оружно» заступлять шлях бусурманам з півдня. «Туди, до запорожців!» —

підганяв себе князь. І в 1552 році залишив своє староство, посадив на човни козаків і вирушив Дніпром за всі дев'ять порогів на острів Хортиця. Прибули сюди і запорожці з Великого Лугу. Князя вітали й гетьманом обрали. Першим гетьманом Війська Запорозького!

— А де ж Байда, дідусю? — запитав Петрик. — Я думав, що він тут і з'явиться.

— Твоя правда, — глянув, дід Остап на онука. — Настав час йому і з'явитися. Слухай далі.

• • •

Далі — у повній книжці «Славні лицарі України».

nashaknyga.com.ua